

Sag C-720/21**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

26. november 2021

Forelæggende ret:

Sąd Najwyższy (Polen)

Afgørelse af:

17. november 2021

Klager:

Rzecznik Praw Obywatelskich

Sagsøger:

M.M.

E.M.

Sagsøgt:

X Bank Spółka Akcyjna

Hovedsagens genstand

Ekstraordinær appel indbragt til Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego (afdelingen for ekstraordinær prøvelse og offentlige sager ved den øverste domstol, Polen) af Rzecznik Praw Obywatelskich (ombudsmand), med det formål at opnå ophævelse af en endelig dom afsagt af en regional domstol som anden instans og hjemvise sagen til fornyet behandling til denne domstol.

Ved den påklagede dom blev appellen iværksat til prøvelse af en dom afsagt af retten i første instans, hvorved retten havde forkastet påstanden om at pålægge banken at betale 249 PLN til sagsøgerne, der er låntagere, sammen med lovbestemte renter for forsinket betaling regnet fra den 18. februar 2016, forkastet. Det krævede beløb, der omfatter betaling på fejlagtigt grundlag, er en del af

sagsøgernes krav mod banken og svarer til en del af det første delbetaling af rente, som banken opkrævede den 28. februar 2008 for vedrørende et valutalån ydet i polske zloty til et beløb svarende til 123 180, 80 CHF.

Genstand og retsgrundlag for forelæggelsen

Den forelæggende ret anmoder på grundlag af artikel 267 TEUF om en præjudiciel afgørelse om, hvorvidt et ekstraordinært retsmiddel, såsom en ekstraordinær appel, der har til formål at anfægte en endelig dom, kan antages til realitetsbehandling, og om muligheden for at ophæve eller ændre en endelig dom i tilfælde af, at en sådan dom er i strid med EU-retten.

Præjudicielle spørgsmål

- 1) Skal artikel 19, stk. 1, andet afsnit, i traktaten om Den Europæiske Union, sammenholdt med artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder og med artikel 4, stk. 3, og artikel 2 i traktaten om Den Europæiske Union, fortolkes således, at denne bestemmelse tillader anvendelsen af et retsmiddel såsom ekstraordinær appel, for at anfægte en dom, der er blevet endelig, når der er behov for at »sikre overholdelsen af princippet om en demokratisk retsstat, som virkeliggør principperne om social retfærdighed«, såfremt anvendelsen af dette middel er nødvendigt for at sikre effektiviteten af EU-retten?
- 2) Skal artikel 19, stk. 1, andet afsnit, i traktaten om Den Europæiske Union, sammenholdt med artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder og med artikel 4, stk. 3, og artikel 2 i traktaten om Den Europæiske Union, fortolkes således, at i en situation, hvor bestemmelser i national ret gør det muligt at ændre eller ophæve en dom, der er blevet endelig, ved anvendelse af et retsmiddel såsom ekstraordinær appel, såfremt der er sket en tilsidesættelse af de principper, der følger af en medlemsstats forfatning, skal disse bestemmelser da også kunne påberåbes som grundlag for ophævelse eller ændring af en endelig dom i tilfælde af tilsidesættelse af EU-retten?
- 3) Skal artikel 19, stk. 1, andet afsnit, i traktaten om Den Europæiske Union, sammenholdt med artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder og med artikel 4, stk. 3, og artikel 2 i traktaten om Den Europæiske Union fortolkes således, at i en situation, hvor en national ret har tilsidesat EU-retten på en måde, som fører til en fejlagtig bedømmelse af sagen – ud fra et EU-retligt synspunkt –, vil en endelig dom fra den nationale ret kunne ophæves eller ændres ved anvendelsen af et retsmiddel såsom ekstraordinær appel, når en sådan beslutning kræver, at der foreligger en »alvorlig« tilsidesættelse af loven?

Anførte EU-retlige bestemmelser

Artikel 2, artikel 4, stk. 3, og artikel 19, stk. 1, andet afsnit, traktaten om Den Europæiske Union.

Artikel 47, Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.

Artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13.

Relevante nationale retsforskrifter

Artikel 2, artikel 9, artikel 45 og artikel 91 i Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Republikken Polens forfatning).

Artikel 1, første punktum, litra a), artikel 26, stk. 1, artikel 89, stk. 1, og artikel 91 i Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (lov om den øverste domstol af 8.12.2017).

Artikel 363, artikel 398¹, stk. 1, artikel 398², stk. 1, artikel 399, stk. 1, artikel 403, stk. 2, artikel 412, stk. 1 og 2, artikel 424¹, og artikel 424⁴ i Kodeks postępowania cywilnego (den civile retsplejelov) i ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. (den civile retsplejelov af 17.11.1964).

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

- 1 Den 18. januar 2008 indgik låntagerne, der er sagsøgere i hovedsagen, en aftale om boliglån med den sagsøgte bank om køb af fast ejendom. På grundlag af den pågældende aftale forpligtede banken sig til at yde dem et denomineret lån, ydet i polske zloty, af et beløb svarende til 123 180, 80 CHF. I henhold til den plan for tilbagebetaling af lånet, der var blevet meddelt låntagerne, skulle lånet tilbagebetales senest den 28. december 2037, idet det tilbagebetalte beløb skulle svare til et beløb udtrykt i fremmed valuta, og idet det var angivet, at hovedstolens størrelse og rente skulle baseres på salgskursen for den givne valuta i henhold til den valutakurstabel, der er gældende i banken på tilbagebetalingsdatoen.
- 2 Den 28. februar 2008 betalte sagsøgerne den første rate af lånet på PLN 1 323,37, hvilket var en rentebetaling.
- 3 I et brev af 9. februar 2016 opfordrede sagsøgerne banken, idet de henviste til låneaftalens ugyldighed, til at tilbagebetale alle de af sagsøgerne foretagne afbetalinger på lånet inden for 7 dage fra datoen for modtagelsen af påkravet. Efterfølgende indgav sagsøgerne, i brev af 18. marts 2016 til retten i første instans, en begæring om indkaldelse til forligssag, som forblev ubesvaret.
- 4 Ved stævning af 26. august 2016 indgivet til retten i første instans nedlagde sagsøgerne påstand om, at den sagsøgte bank tilpligtes at betale hver af dem et

beløb på 249 PLN med tillæg af lovbestemte renter for forsinkelse fra den 18. februar 2016 til betalingsdatoen og at pålægge banken at betale dem procesomkostninger. I procesdokumentet af 30. december 2016 var det præciseret, at det krævede beløb var støttet på en påstand om fejlagtig betaling og udgjorde en del af sagsøgernes krav mod sagsøgte svarende til en del af den første lånebetaling i form af rente som banken havde opkrævet den 28. februar 2008 og som opgik til PLN 1 327,37.

- 5 Søgsmålet blev forkastet af retten i første instans, som ikke fandt grundlag for at tage hensyn til låneaftalens bestemmelser som urimelige kontraktvilkår, fordi betingelserne herfor, der følger af artikel 385¹ i kodeks cywilny (den civile lovbog), ikke var opfyldt. Sagsøgerne appellerede denne dom til den regionale domstol, der forkastede appellen, idet den fandt, at det af sagsøgerne anfægtede vilkår, der regulerer den såkaldte valuta spread (forskellen mellem købs- og salgskursen), ikke regulerede parternes hovedydelse, ikke groft tilsidesætter forbrugernes interesser og således ikke opfyldte betingelserne for urimelige kontraktvilkår. Efter den regionale domstols opfattelse blev artikel 4 og artikel 6, i Rådets direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler heller ikke tilsidesat.
- 6 Rzecznik Praw Obywatelskich (ombudsmand) har iværksat en ekstraordinær appel til Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego (afdelingen for ekstraordinær prøvelse og offentlige sager ved den øverste domstol, Polen) til prøvelse af dommen, som ombudsmanden har anfægtet i sin helhed.

De væsentligste argumenter, der anføres af hovedsagens parter

- 7 Som begrundelse for påstanden i stævningen [i første instans] havde sagsøgerne gjort gældende, at låneaftalen indeholder ulovlige kontraktvilkår, der regulerer hovedydelsen, hvorfor den er ugyldig. I henhold til aftalen blev lånet ydet i polske zloty til et beløb svarende til 123 180, 80 CHF, men ingen bestemmelse i låneaftalen specificerede beløbet i polsk valuta. Sagsøgerne gjorde opmærksom på, at sagsøgte pengeinstitut, i modstrid med betingelserne i artikel 385, stk. 1, i kodeks cywilny (den civile lovbog), forbeholdt sig retten til frit at bestemme i denne henseende. Under retsmødet fremsatte sagsøgerne en subsidier påstand, idet de nedlagde påstand om tilkendelse til hver af dem af et beløb på 55 CHF sammen med lovbestemte morarente fra datoen for fremsættelse af kravet til datoen, hvor betaling sker, idet de gjorde gældende, at bestemmelserne i låneaftalen vedrørende udbetaling af lånet i polske zloty ikke var bindende for dem, hvorfor banken burde betale dem det aftalte lånebeløb i CHF. Sagsøgerne påpegede, at det subsidiære krav størrelse på i alt 110 CHF, er en del af det beløb på 123 180, 80 CHF, som banken skylder dem, og som ikke er betalt på datoen for nedlæggelsen af denne påstand.

- 8 Inden for rammerne af den ekstraordinære klage har ombudsmanden påpeget, at bestemmelserne i den aftale, som sagsøgerne havde anfægtet, efter hans opfattelse ikke præcist definerede størrelsen af hverken bankens eller låntagernes ydelser på en måde, der kunne fastslås uden den sagsøgte banks afgørelse. I den mellem parterne indgåede låneaftale var der ingen angivelse af de kriterier, ud fra hvilke banken skulle fastsætte vekselkursen for den udenlandske valuta på tidspunktet for udbetaling af lånet og ved tidspunktet for tilbagebetaling af de enkelte delbetalinger. Dette fører efter Ombudsmandens opfattelse til den konklusion, at det kontraktmæssige vilkår, der specificerer sagsøgernes hovedydelse i form af forpligtelsen til at tilbagebetale lånet og betale renter, ikke var tydeligt formuleret.
- 9 Til støtte for den ekstraordinære klage har ombudsmanden henvist til, at den regionale domstol i anden instans ved afsigelse af den påklagede dom ikke havde kontrolleret, om de i søgsmålet anførte vilkår var urimelige og følgelig ikke undersøgte, om låneaftalen uden disse bestemmelser gyldigt kunne være indgået mellem parterne, og om den derfor var gyldig. Efter ombudsmandens opfattelse tilsidesatte den regionale domstol således direktiv 93/13, da den ikke ydede tilstrækkelig beskyttelse til sagsøgerne, der var forbrugere. Ifølge EU-Domstolens faste praksis er den nationale domstol, når den undersøger en sag, der involverer forbrugere, navnlig forpligtet til *ex officio* at undersøge, om de givne kontraktvilkår, der falder ind under anvendelsesområdet for direktiv 93/13, er urimelige, og hvis dette fastslås, bør retten *ex officio* rette op på ubalancen mellem forbrugeren og en erhvervsdrivende.
- 10 Ifølge ombudsmandens opfattelse har den regionale domstol ligeledes tilsidesat princippet i artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder, som garanterer enhver ret til effektive retsmidler for en domstol.

Kort fremstilling for begrundelsen for forelæggelsen

- 11 Artikel 89, stk. 1, i ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (lov af 8.12.2017 om den øverste domstol) bestemmer, at »[s]åfremt det er nødvendigt for at sikre overholdelsen af princippet om en demokratisk retsstat, som virkeliggør principperne om social retfærdighed, kan der iværksættes en ekstraordinær appel til prøvelse af en endelig dom, afsagt af en almindelig domstol eller en militærdomstol, hvis: 1) dommen krænker de principper eller frihedsrettigheder og menneske- og borgerrettigheder, der er fastsat i forfatningen, eller 2) dommen åbenlyst tilsidesætter loven ved at den er fortolket eller anvendt fejlagtigt [...] og dommen ikke kan ophæves eller ændres ved brug af andre ekstraordinære klagemuligheder«.
- 12 I det polske retssystem findes der også andre retsmidler, som gør det muligt at rette fejl i en endelig dom eller opnå beskyttelse af en parts rettigheder, såsom en kassationsanke, en klage over en endelig doms uoverensstemmelse med loven eller en begæring om genoptagelse af sagen afsluttet med en endelig dom. De to første kan være baseret på en påstand om overtrædelse af EU-retten.

- 13 En ekstraordinær appel kan under ingen omstændigheder forstås som et instrument til at opnå en yderligere prøvelse i [tredje] instans og bør ikke anvendes på en måde, der har til formål at fremtvinge en ny prøvelse af en dom, hvis rigtighed allerede er efterprøvet. En ekstraordinær appel tjener kun til at fjerne de domme, der krænker fundamentet for den sociale kontrakt, som udgør grundlaget for en demokratisk retsstat.
- 14 I denne sammenhæng er der tvivl om det gensidige forhold mellem princippet om stabilitet af endelige retsafgørelser og princippet om fællesskabsrettens effektivitet, som kræver fuld anvendelse af EU-retten i alle medlemsstater, mens medlemsstaterne er forpligtede til at sikre, at retsmidler til beskyttelse af subjektive rettigheder, der følger direkte af fællesskabsretten, ikke er mindre gunstige end lignende retsmidler fastsat i national ret.
- 15 Med sit **første spørgsmål** ønsker den forelæggende ret oplyst, om den korrekte fortolkning af traktaterne kræver, at et retsmiddel såsom en ekstraordinær appel, kan iværksættes for at sikre effektiviteten af EU-retten, også i det tilfælde, hvor bestemmelsen, der tillader anvendelsen af et sådant ekstraordinært retsmiddel, udtrykkeligt og kategorisk betinger adgangen til at iværksætte ekstraordinær appel af behovet for at »sikre overholdelsen af princippet om en demokratisk retsstat, som virkeliggør principperne om social retfærdighed«, hvilket gør denne betingelse til et obligatorisk og grundlæggende vilkår, ikke blot for at give medhold i en sådan klage, men i det hele taget for at kunne indbringe den. Denne betingelse refererer direkte til artikel 2 i Republikken Polens forfatning, hvorefter Republikken Polen er en demokratisk retsstat, der virkeliggør principperne om social retfærdighed.
- 16 En norm af lignende betydning i det europæiske retssystem er artikel 2 TEU, som fastslår, at Unionen bygger på værdierne om respekt for den menneskelige værdighed, frihed, demokrati, ligestilling, retsstaten og respekt for menneskerettighederne. I lyset af ovenstående kan behovet for at »sikre overholdelsen af princippet om en demokratisk retsstat, som virkeliggør principperne om social retfærdighed« være begrundet, ikke kun som følge af anvendelsen af retsstatsprincippet i den nationale retsorden, men også på grund af dens universelle karakter, der er fælles for alle EU-medlemsstater, og som ligger til grund for al fællesskabslovgivning. Det er imidlertid ikke klart, om denne universelle anvendelse af retsstatsprincippet for at sikre fællesskabsrettens effektivitet kan begrunde, at et retsmiddel såsom en ekstraordinær appel, der kan gøre det muligt at anfægte en endelig retsafgørelse, såfremt der gives medhold i appellen, antages til realitetsbehandling.
- 17 Det **andet spørgsmål** vedrører fortolkningen ved anvendelse af fællesskabsretten af en bestemmelse, hvorefter det er muligt at give medhold i en ekstraordinær appel, forudsat, at den dom, som anfægtes ved klagen, krænker de principper eller friheder samt menneske- og borgerrettigheder, som er anført i Republikken Polens forfatning. Spørgsmålet er på denne baggrund, om tilsidesættelsen af EU-retten kan opfattes som svarende til en tilsidesættelse af principperne i en medlemsstats

forfatning, hvilket er en betingelse for ophævelse eller ændring af en endelig retsafgørelse ved iværksættelse af et retsmiddel såsom en ekstraordinær appel.

- 18 Med det **tredje spørgsmål** ønskes det oplyst, om en endelig dom fra en national domstol, der har tilsidesat EU-retten på en måde, der fører til, at dommen er retligt forkert set ud fra EU-rettens synspunkt, kan ophæves eller ændres ved anvendelsen af et retsmiddel såsom en ekstraordinær appel, som betinger en sådan afgørelse af, at der konstateres en »alvorlig« overtrædelse af loven.
- 19 Ifølge national retspraksis er en alvorlig lovovertrædelse ikke blot en utvetydig overtrædelse, men frem for alt en overtrædelse, der er så klar, at det ikke er nødvendigt at gennemføre komplekse intellektuelle processer for at fastslå den. En »alvorlig« overtrædelse af loven er noget andet end en »åbenbar« overtrædelse af loven, altså synlig *prima facie* for den almindelige jurist uden behov for gennemførelse af en grundig analyse. En alvorlig overtrædelse af loven kan gøres gældende i forhold til overtrædelse af en bestemmelse, der er væsentlig for sagens korrekte udfald, og som kan få væsentlig betydning for indholdet af den anfægtede dom. I forhold til en ekstraordinær appel betyder »alvorlig« lovovertrædelse en tilsidesættelse, der er relevant ud fra et synspunkt om nødvendigheden af at virkeliggøre princippet om en demokratisk retsstat.
- 20 På denne baggrund bliver det nødvendigt at besvare spørgsmålet, om den korrekte fortolkning af traktaterne kræver, at det er muligt at iværksætte et retsmiddel såsom en ekstraordinær appel, også i tilfælde, hvor tilsidesættelsen vedrører fællesskabsretlige bestemmelser. Der er også tvivl om den måde, som udtrykket »alvorlig lovovertrædelse« fortolkes på inden for rammerne af EU-retten. En sådan vurdering på medlemsstatsniveau, uden passende vejledning i denne henseende i Domstolens praksis, er ikke altid mulig på grund af fællesskabsrettens karakter og behovet for dens ensartede fortolkning i medlemsstaterne.